

Дейността на Васил Стоянов в Чехия

Заговори ли се за Българско възраждане, една от фигурите, която всеки от нас реконструира в читателската си памет, е тази на Васил Димитров Стоянов. Нещо повече – голяма част от неговия живот е свързан именно с Чехия. Българският възрожденец допринася много за познанието на западните славяни за България и българското. В Прага изгражда и миросглед си на славист, политик и книжовник. Делото му в там е съпроводено с трудности, но обогатяващо всестранно – него, чешкия народ, а по-късно и българите в родината.

в българската драматургия. Един от видните възрожденци Васил Стоянов бива ангажиран както военно, така и просветителски. Участва в създаването на Първата българска легия в Белград през 1862 год. Завършва гимназия в Шумен, където създава първото читалище и участва в пиесата „Михал Мишкоед“ в театъра на Сава Доброплодни. Голяма част

от следването си той бива спонсориран от баща си – търговеца Тодор Стоянов. След това започва да живее в лишения и не успява да получи подкрепа от местните чехи с добри финансови възможности. Опитите му да получи финансова подкрепа от Добродетелната дружина също остават без успех. Българите във Виена, към които се обръща, отказват да го подпомогнат финансово. Бива подпомогнат еднократно от А. Михайлов, но последният иска от него да отиде в Белград и да постъпи във Военното училище. Прави опити да направи издание за българите в Прага, но не успява, тъй като му биват отказани финансови средства от българите във Виена, към които се обръща чрез приятеля си Франтишек Ригер. Последният е по това време (1863г.) председател на комисията по организиране на тържествата в чест на 1000-годишнината от въвеждането на християнството между славяните. Въпреки този неуспех, Васил Стоянов се утвърждава като журналист в Чехия, тъй като сътрудничи редовно със свои статии на чешката периодика – „Народни листи“, „Хлас“ и др. През 1867 год. Васил Стоянов получава предложение да стане редактор на в-к „Народност“ в Букурещ. Той отказва това предложение. Същото предложение е отправено и към Марин Дринов във Виена, който също го отхвърля. В своята всестранна славистична дейност Васил Стоянов е изключително повлиян от чешката журналистика, библиотечарската

Дейността на българския славист, журналист, фолклорист и основател на Българското книжовно дружество в Браила (заедно с Марин Дринов и Васил Друмев) Васил Д. Стоянов в Чехия е без съмнение значима, но изпълнена с трудности. Българското възраждане е само по себе си период на освобождаване на българското от чуждото влияние, доизграждането му и най-вече неговото утвърждаване. Повече от ясно е, че един такъв период на борба против турското, следва да бъде съпроводен от множество препятствия. Българското бива измъкнато от влиянието на турското от една страна чрез мобилизиране на военните действия (създаване на легии, организирани военни сили в съседните държави като Румъния, Сърбия, Москва), а от друга – чрез всестранно действие от страна на българската интелигенция. Създават се читалища, училища, книжовни дружества; пишат се граматика и учебници. Правят се първи стъпки

от възрожденската му посредническо-славистична и журналистическа дейност протича в Чехия и миросгледът му бива формиран от порядките на чешкото общество и държава, където той следва славянска филология и право.

От времето на пребиваването на В. Стоянов в столицата на Чехия имаме много запазени сведения, вкл. неговата богата кореспонденция с други български и чешки възрожденски дейци – Франтишек Ригер (зет на историка Франтишек Палацки), Франтишек Мах, Марин Дринов, Христо Данов, Петър Берон, Райко Жинзифов и др. Възрожденецът идва в Чехия първо, за да учи в гимназията през 1858 г. като 1862 г. напуска Прага, за да участва в Първата българска легия в Белград, след разпускането на която се връща в Чехия. Там следва славянска филология (1864–1866) и право (1866–1868). Животът на Васил Стоянов в Прага е изпълнен с трудности, най-вече от финансов характер. Първата година

дейност и книжовност. Възхитен е от личностите на Вацлав Ханка и Божена Немцова, а в писмо до Георги С. Раковски до Букурещ от 15 август 1864 год. пише: „Колко да си малодушен, колко да имаш твърдо сърце, колко да нямаш чувство народно, като дойдеш тук, като се упознаш с просветените Чехи и видиш всичко друго по града и като съзреш изведнъж цяла тази от истина Златна Прага; струва Ти се, че виждаш пред себе си едно от най-хубавите места на словенския рай и него часа, без да искаш, почваш да тъжиш и да гориш за онова, което ти е на света най-мило, най-драго, което Бог е дал на всеки човек, и на всеки народ – народност и татковина!“ Повече от ясно е, че българският възрожденец се чувства вдъхновен от Прага, която се оказва за него нещо като втора родина. Явно е желанието му да се внедри в чешката образователна система като преподавател, но и тези опити завършват неуспешно. В писмо от 18 април 1864 год. на Васил Стоянов до Франтишек Ригер той го моли за съдействие и препоръка, за да получи катедра по южнославянски езици – български и сръбски, или само по български език. Смята, че това би превърнало Прага в център на образование за българите. Молбата му не е удовлетворена от страна на чешката държава. Малко по-късно, на 1 август същата година българският славист написва петиция за създаване на доцентура по български език към Пражката политехника, която изпраща на Ригер, заедно с писмото си до д-р Браунер с молба да ги прочете и му каже мнението си. Тази кандидатура също не получава одобрение. В какво още успява Васил Стоянов (освен отчасти в журналистиката) докато пребивава на територията на Чехия? Той видимо извършва всякакъв вид посредническа и езиково-консултантска работа. Изпълнява медиаторна функция. По него се изпращат учебници и български книги за чешки библиотеки и Чешкият музей – от Петко Стефанов във Виена, от Райко Жинзифов в Москва. Българският възрожденец видимо желае да разпространява българската култура и литература в Чехия, за-

щото много от книгите, които дарява на чешките библиотеки, закупува сам. В. Стоянов консултира езиково превода на Франтишек Мах на по-вестта „Нещастна фамилия“ на Васил Друмев за в. „Табор“. Също така, той помага езиково на Божена Немцова при превода ѝ на български приказки от творчеството на Г. Сава Раковски. В. Стоянов сътрудничи и с Христо Данов от Виена, който му изпраща географски карти и заявява, че иска да издаде житието на братята Кирил и Методий и на чешки език. В замяна иска В. Стоянов да му изпраща до Виена и в-к „Славянин“. Особено интересен е фактът, че на В. Стоянов се поверяват от самия им автор доста значими творби за Възраждането като 5-те българо-френски граматички на Петър Берон, както и неговата „Логика.“ Петър Берон иска от Васил Стоянов да уреди „Логиката“ да се напечата в Прага, тъй като там ще се напечата „най-скоро и най-евтино.“ Българите от Виена отказват да я отпечатат. Също така, българският възрожденец помага на чешките научни дейци на славистиката с книги и информация. Проф. Мартин Хатала чете лекция за езика на македонските българи по материали, дадени му от Васил Стоянов. По този начин чехите биват осведомени и за македоно-българския въпрос. Васил Д. Стоянов се утвърждава в Чехия и като автор на редица важни статии за българската култура, политика и фолклор. Той е изключително повлиян от чешкия фолклорист Павел Йозеф Шафаржик и според В. Стоянов българската художествена литература не би следвало да съществува откъсната от народния фолклор. В Чехия той публикува фундаменталната статия „Европейска Турция и по-специално България“ (1867г.), която има амбицията да излезе и като цяла брошура в България. Въпреки желанието на автора ѝ, статията не излиза като отделна книжка в родината му. Статията бива преведена, допълнена и публикувана на словашки език от Андрей Ситнянски, който обаче при превода от чешки език значително променя нейното първоначално съдържание. Васил Стоянов напуска Чехия през 1868 година, тъй като решава да

участва в основаването на Българското книжовно дружество (днес БАН), заедно с Марин Дринов и Васил Друмев. Трудно е да се правят заключения за периода на живот на българския възрожденец в Чехия, но според мен, той е изпълнен с трудности и представлява по-скоро един обучителен и преходен етап в дейността му. В Чехия младият възрожденец получава славистично образование и бива възпитан в духа на западните славяни да обича славянското. Обичайки чешкото, той заобича българското в още по-голяма степен. Знанията си по славистика, книжовност, журналистика, библиотечно дело и политика той прилага след завръщането си в България, когато заема различни ръководни позиции: редактор на „Периодическо списание“, вицегубернатор на Варна, директор на Народната библиотека (1884–1994), председател на Българското книжовно дружество (1884–1898).

Димана Иванова

ВАСИЛ ДИМИТРОВ СТОЯНОВ

(28. 6. 1839 – 21. 11. 1910) е български възрожденец, славист, фолклорист, журналист и политик. Роден е в Жеравна. По-късно (1849г.) учи в Шумен под ръководството на Сава Доброплодни и Иван Богоров. През 1858 отива в Прага, за да учи в гимназия като през 1862 напуска Чехия, за да участва в Първата българска легия в Белград, след разпускането на която се връща отново в чешката столица. Там следва славянска филология (1864–1866) и право (1866–1868). Като журналист в Прага публикува в различни издания: „Народни листи“, „Хлас“ и др. През 1868 год. напуска Чехия завинаги, тъй като участва (заедно с Марин Дринов и Васил Друмев) в създаването на Българското книжовно дружество (днес БАН). В България заема различни ръководни постове: вицегубернатор на Варна, директор на Народната библиотека (1884–1994), председател на Българското книжовно дружество (1884–1898).